

ESKİŞEHİR İLİNDE YAŞAYAN MANAVLARIN KINA GECELERİ VE TÜRKÜLERİ: KARAOĞLAN KÖYÜ ÖRNEĞİ

HENNA NIGHTS AND FOLK SONGS OF MANAVS RESIDENT IN THE PROVINCE OF ESKISEHIR: THE CASE OF KARAOGLAN VILLAGE

Pelin DEMİRÇE ALTINTAŞ*

ÖZ: Anadolu'da geçiş dönemleri adını verdiğimiz "doğum, evlenme, ölüm" dönemlerinden evlenme dönemi içinde yer alan düğünden bir gece önce yapılan ve "kına gecesi" adının verildiği gece; Anadolu'nun pek çok bölgesinde farklı ritüellerle gerçekleştirilmektedir. Manavlar; kültürel değerlerini de içinde barındıran bu gece de kına ezgilerini nesilden nesile aktararak günümüze kadar getirmişlerdir. Bu çalışmada; özellikle Manavların kına gecelerinde seslendirilen ezgiler, alan araştırmasına dayalı gözlem ve görüşme teknikleri kullanılarak derlenmiştir. Derlenen ezgilerin müzikal ve edebi açıdan incelenmesi ve manavların müzik kültürleri hakkında bilgiler sunulması amaçlanmıştır. Karaoğlan Köyü kadınlarından derlenen ve kendi aralarında gerçekleştirdikleri kına gecesinde söyledikleri "Amanın Yandım Hacı", "Dağdan Keserler Fındığı" ve "Yaprak Gazeli Yarım" ezgileri ele alınmış, müzikal ve edebi açıdan incelenmiştir. Derlenen ezgilerin yanında evlenme süreci ile ilgili de bilgiler veren kaynak kişiler; şehre göçün başlaması ile birlikte köylerde gençlerin kalmaması ve yeni uygulamaların başlaması ile birlikte eski uygulamaların devam etmediğini belirtmiştir. Derlenen ezgilerin gün yüzüne çıkartılmış olması kültürel değerlerimizin yaşatılması ve yeni nesillere aktarılması bu çalışmanın önemini artırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk Halk Müziği, Kültürel Kimlik, Manavlar, Geçiş Dönemleri, Kına Gecesi

ABSTRACT: The night called "henna night," which is a part of "marriage" among transitions in Anatolia which are defined as "birth, marriage, and death," is the night before the wedding and it is held with different ceremonies in many parts of Anatolia. Manavs have carried henna night melodies from generation to generation through this peculiar ceremony, which at the same time contain their cultural values. In this study the tunes performed at henna nights -particularly those of Manavs- have been compiled through the techniques of observation and interview based on field research. It is aimed to analyze the compiled melodies in musical and literary terms and to provide information about the musical cultures of Manavs. The melodies of "Amanın Yandım Hacı", "Dagdan Keserler Fındığı" and "Yaprak Gazeli Yarım", which were compiled from the women of Karaoglan Village and sang at the henna night they held among themselves, were discussed and analyzed from a musical and literary point of view. In addition to the collected tunes, the source people who also gave information about the marriage process stated that the old practices ceased to exist with the beginning of migration to the city, the lack of young people in the villages and the start of new practices. The fact that the collected melodies have been

* Anadolu Üniversitesi Halkbilim ve Araştırmaları Merkezi Türk Halk Müziği Birimi / Eskişehir- paltintas@anadolu.edu.tr (Doi: 0000-0002-0938-4624)

brought to light, keeping our cultural values alive and transferring them to new generations, increases the importance of this work.

Keywords: Turkish Folk Music, Cultural Identity, Manavs, Transition Periods, Henna Night

Giriş

Kültür; doğuştan başlayarak bilinçli ya da bilinçsiz edindiğimiz, içimize sindirdiğimiz, özümsemiğimiz bilgilerin tümüdür (Kaplan, 2013:22). Kültür insanoğlu var olduğundan beri değişmiş ve gelişmiştir. Bu değişim ve gelişim içerisinde çeşitli ritüeller ile varlığını sürdüren kültür her toplum için farklı süreçlerden geçmiştir. Her toplum bu süreç içinde kendi geleneklerini oluşturmuştur. Zaten her insan bir kültürün içine doğmakta ve o kültür içindeki davranış kalıplarını farkında olmadan benimsemektedir. Bir halkın kültürü ise, içinde adet ve inanmalar dediğimiz “davranış kalıpları”nın da yer aldığı o topluluğun yaşama şeklidir. Bu davranış kalıpları da kişinin toplum içindeki yaşantısını, diğer bireylerle ve gruplarla olan ilişkilerini, iletişimini, uyumunu düzenleyen birer “kod”dur (Altun, 2004:21). İnsan doğduğu kültür içinde benimsediği davranış kalıplarını, tekrarlamalar ile sürekliliğini sağlar ve belleğine yerleştirir. Kültürel bellek; “hatırlama”, “kimlik” ve “kültürel süreklilik” kavramları arasındaki bağlantıyı incelemektedir. Bu bağlantı her kültürün oluşturduğu birleştirici ve bağlayıcı bir yapıdır. Bu bağlayıcı yapının temel ilkesi de tekrarlama’dır. Her topluluk kendi kültür topluluğu içindeki gelenekleri birtakım ritüellerle sürekli olarak tekrar etmesi ile geleneklerin kaybolması önlenecek ve bir kültürün unsurları olarak hatırlanabilir örneklere dönüşmesi sağlanacaktır (Assmann, 2018:23). Geleneklerin oluşumu da bu tekrarlamalara bağlıdır. Gelenek; bir kuşaktan diğerine nakledilebilen, elden ele geçme hadisesinin kuşaklar boyunca devam etmesi sonucunda da kalıp davranışlar haline alan köklü alışkanlıklar olduğuna göre tanımdan da anlayabileceğimiz gibi gelenek, alışkanlık haline gelen bir eylemi ifade eden kapsamlı bir isimdir (Uğurlu, 2010:8). Bu anlamda “tekrarlama” ile bilginin aktarıldığı ve bununla da yetinilmeyip geçmişe dair olayların “canlandırıldığı” ritüeller ve ritüel bir karaktere sahip olan müzik kültürel belleğin en iyi biçimde aktarılmasına olanak verir (Akın, 2018:104). Yine Assmann’ın (2018: 29) dediği gibi kültürel bellek; büyük ölçüde grup içinde anlamlı olarak kabul edilen şeylerle özdeştir ve “Manav” olarak bilinen grubun da kendileri için anlamlı olarak kabul ettiği ve geçiş dönemleri içinde yer alan kına geceleri bu belleğin korunmasında büyük önem taşımaktadır. Kültürel belleğin aktarımının devamı noktasında yapılan bu çalışmanın amacı, Eskişehir ili Karaoğlan köyünde yaşayan Manavların geçiş dönemleri adını verdiğimiz – doğum, evlenme, ölüm- ve bu dönemlerin içinde yer alan kına gecelerinde söyledikleri kına ezgilerinin derlenmesi, müzikal-edebi incelemelerinin yapılması ve derlenen ezgilerin yeni nesillere aktarımının sağlanmasıdır.

Kültürel Kimlik Olarak Manavlar

“Manav” kelimesi etimolojik açıdan “meyve satan, bostancı” olarak kullanılmaktadır (Nişanyan, 2004:98). Sözlü ve yazılı kaynaklardan edinilen bilgiye göre; yörenin yerlisi olan topluluklar için “Manav” kavramının kullanıldığı görülmektedir. Ali Aktaş, Zeybek Kültürü Sempozyumu’ndaki “Marmara Bölgesi’ndeki Manavlarda Zeybek Kültürü” adlı bildirisinde “Çoğunlukla Batı Anadolu yöresinde yaşamakta olan yerli, yerleşik ve Türkçe dışında bir dil bilmeyen topluluk üyelerine ‘Yerli Türk’ anlamında ‘Manav’ denilir” tanımlamasını kullanmıştır (Aktaş, 2004:12).

Türkiye’de pek çok ili yerleşim bölgesi olarak tercih eden Manavların; Eskişehir dışında,

- “Sakarya’nın kuzeyinde yer alan Kaynarca, Karasu ve Kocaeli ilçeleri ile, güneyinde yer alan Geyve, Pamukova ve Taraklı ilçeleri ve de il merkezleri ile yakın çevresinde yer alan “Dernek Kırı”nda (Yörenin halk arasında kullanılan adı) yani Adapazarı ve kısmen Söğütlü, Ferizli, Akyazı ve Hendek ilçelerinin bir bölümünde,

- Isparta-Keçiborlu,

- Balıkesir-Susurluk,

- Çanakkale-Biga,

- Bursa,

- Kastamonu,

- Manisa-Alaşehir ve Salihli

- Bilecik-Bozüyük,

- Kocaeli-Kandıra,

- Konya-Ilgın,

- Kütahya,

- Diyarbakır-Çermik ve Cüngüş gibi il ve ilçelerde yaşamaktadırlar.” (Demirçe Altıntaş, 2009: 8)

Eskişehir ilinde ise neredeyse tüm belde ve köylerde Manavların yaşadığı yapılan görüşmelerde tespit edilmiştir.

Alan araştırmasına dayalı gözlem ve görüşme tekniklerinin kullanıldığı çalışmada; Karaoğlan köyü kına gecelerinde söylenen ezgilerin derlenmesi, derlenen ezgilerin müzikal ve edebi açıdan incelenmesi ve manavların müzik kültürleri hakkında bilgiler sunulması amaçlanmıştır. Ayrıca, görüşme yapılan kaynak kişilerin künyeleri aşağıda verilmiştir.

Kimlik ve kültürel kimlik; yaşayan bir süreç olan hafıza kavramı ile toplumların kimlik oluşumunda en önemli etkene dönüşmüştür. Bundan dolayı hafıza sürekli kayıt halindedir ve toplumun aidiyet duygusunu geliştirerek olaylar ve olguları içinde barındırmaktadır (Erbil, 2019: 5). Yapılan görüşmelerde kaynak kişilere kendilerini neden Manav olarak adlandırdıkları ile ilgili soruya, kendilerinin bu zamana kadar bunu böyle bildiklerini ve duyduklarını ve bu yüzden kendilerinin atalarından aldıkları bu tanımlamayı devam ettirdiklerini belirtmişlerdir. Karaoğlan köyünde

yaptığımız görüşmelerde Kaynak kişiler KK-2 ve KK-1 “Nerelisiniz?” sorusuna dahi bir il adı değil de “biz manavız” cevabını vermiştir. Kimlik, kişilerin ve çeşitli büyüklük ve nitelikteki, toplumsal grupların “kimsiniz, kimlerdensiniz?” sorusuna verdikleri cevaplardır (Kaplan, 2013: 34). Manavlar, bu sorulara cevap olarak kendilerini ait hissettikleri topluluğun adını vermeyi tercih etmişlerdir. Bu bilinçte olan Manavlar kendilerini “misafirperver, saygılı, sıcakkanlı ve merhametli” olarak tanımlamış ve bu özelliklerinin Manav kimliğini yansıttığını belirtmişlerdir.

Eskişehir ili Karaoğlan köyünde yaşayan Manavlar genellikle sebze-meyve yetiştiriciliği ve hayvancılıkla uğraşmış ancak şehre göç ile birlikte bu iş kollarını farklılaşmıştır. Karaoğlan köyünde yaptığımız görüşmeler sonucunda hala köyde yaşayan Manavların sebze-meyve yetiştiriciliği ile geçimini sürdürdükleri de tespit edilmiştir.

Eskişehir İli Karaoğlan Köyü Kına Geceleri ve Türküleri

“Müzik, kimliğimizi oluşturan kültürün, simgeler ve davranış biçimleriyle dışavurumdur. Toplumsal bir varlık olan insan, sosyal çevresi ile iletişim için geliştirilen sözcüklere sesler aracılığıyla duygularını, düşüncelerini, deneyimlerini anlatan değişik anlamlar yükleyerek müziğin temel yapısını oluşturmuştur. Bu anlamların diğerleriyle paylaşılmaya başladığı anda müzik toplumsallaşmaktadır (Bayburtlu, 2017:80). Manavlar da yüzyıllar boyu kültürel değerlerini içinde barındıran ezgilerini belleklerinde yaşatmış ve dilden dile, nesilden nesile aktarmışlardır. Bir topluma özgü müzik ve kültür arasındaki ilişkinin daha net ortaya konabilmesi adına yapılan en önemli çalışmalardan biri alan çalışmalarıdır. Bu araştırmada; kültürel bir kimlik olarak Manavların, müzik kültürleri içinde var olan ve geçiş dönemleri içinde önemli bir yere sahip olan kına gecesi geleneği; alan çalışmasına dayalı olarak gözlem ve görüşme teknikleri kullanılarak incelenmiştir.

Evlilik kararı alan Manavlar, söz ve nişanın ardından düğün ile ilgili adetleri yerine getirmeye başladıklarını belirtmektedirler. Karaoğlan köyünde görüşme yaptığımız kaynak kişiler, kendi dönemlerinde genellikle görücü usulü evliliklerin olduğundan bahsetmişlerdir.

Karaoğlan köyünde görüşme yapılan kaynak kişilerin düğün süreci ile ilgili verdikleri bilgiler şu şekildedir; kız isteme merasiminin ardından düğün için hazırlıklara başlanır. Köyde düğünler genellikle cumartesi günü başlar ve cuma günü “duvak”¹ adını verdikleri, gelin için düzenlenen özel bir törenle biter. Düğün başlamadan bir hafta ya da on gün önce damat tarafı gelin tarafına “esbap² kesmeye gelcez” haberi gönderir ve gelin evine gidilir. Kaynana gelini için aldığı kumaşları getirir ve odanın ortasına yayar. Gelin odaya girmeden önce al bir yazma ile başı örtülür. Gelin odanın ortasında

¹ Duvak: Karaoğlan köyü Manavlarının gerdek gecesinin ardından komşular ve akrabaların katılımı ile gerçekleştirdikleri bir gelenektir. Gelinin odasına gelen yakınlar onunla oyunlar oynadıktan sonra damadın yengeleri tarafından gelin yatağının toplanması ile son bulur.

² Kaynak kişilerin verdiği bilgiye göre, Manavlarda kumaş anlamında kullanılmaktadır.

serili olan kumaşların etrafından dolanır, kaynanasının ve onun arkadaşlarının ellerini teker teker öper. Daha sonra gelin oturur ve gelenler bu kumaşları ölçer ve keserler. Kesilen bu kumaşların bazılarını olan tarafı da alır. Kesilen tüm bu kumaşlar ya terziye verilerek diktirilir ya da kendileri dikerler (KK-2).

Düğünün ilk günü yani cumartesi oğlan tarafı kız tarafına “heybe” getirir. Buna “gavıl” adı verilmektedir. Düğün bu ritüel ile başlamaktadır. Heybede; oğlan tarafının gelin için aldığı birtakım eşyalar ve para vardır. Gavıl’da oğlan tarafı ve kız tarafı düğünde yapılacak her şeyi detayları ile konuşur. Buna alınacak erzak, yapılacak yemeklerde dahildir. Oğlan tarafından getirilen ve geline verilen heybe bu konuşmalar sonunda boşaltılır ve yine kız tarafından doldurularak oğlan tarafına geri verilir. Oğlan tarafı heybenin geldiğini köye silah atışı ile duyurur (KK-2, KK-3).

Düğünün ikinci günü yani pazar günü için yapılacak hamurlar bir gece önceden mayalanır ve pazar sabahı yoğrulur. Yoğrulan hamurlara yuvarlak şekil verilerek sinilere dizilir. Önceden haber edilen “çörek yapmaya gelin” denilen komşular, akrabalar gelir. Nişanlı olan kızlar bu çöreklerin üzerini renkli, halka şekerler ile süslerler ve nişanlılarına gönderirler (KK-1, KK-2, KK-3).

Düğünün üçüncü günü olan pazartesi günü ise börek günü olur. “Börek yapmaya gelin” diyerek çağrılan köy halkı, evinde ne varsa bir kaba koyar ve düğün evine getirir. Bu un, bulgur, mercimek ya da evde bulunan herhangi bir şey olabilir. Gelin evinde börekler hep birlikte yapılır ve yenilir (KK-1, KK-2, KK-3).

Düğünün dördüncü günü olan salı günü; çeyiz serme günüdür. Bugünde gelinin kendisi ve eşi için hazırlanan, yeni evine götüreceği tüm giysi ve eşyaları evin bir odasında sergilenir. Gelinin yıllar boyunca hazırladıklarını görmek isteyen; eş, dost ve akrabaları eve gelerek bu odayı gezerler (KK-1).

Karaoğlan köyünde kına geceleri kadınlar ve erkeklerin ayrı ayrı mekanlarda eğlendikleri bir törenle kutlanır. Erkekler³ evin avlusunda sazlar eşliğinde eğlenirken, kadınlar da evin en büyük odasında kendi aralarında eğlenir (KK-4, KK-5).

Düğünün beşinci günü olan çarşamba günü serilen çeyizin içindeki kıyafetlerden bazılarını damat ve gelin alır ve giyer. Bugünün sonunda damat evi gelin evine gelir ve oyunlar oynanır, muhabbetler edilir (KK-1, KK-4).

Köyün genç kızları, yeni evlileri gelinin evindeki en büyük oda da toplanır ve kına gecelerinde söylenen özel türküleri söylerler. Genellikle varsa bir darbuka yoksa da bir tepsinin arkasına vurarak türkülere eşlik

³ Karaoğlan köyünde kına gecelerinde erkeklerin eğlencesine eşlik eden sazların genellikle Tozman köyünden geldiğini belirten kaynak kişiler, bu köyde özellikle saz çalanların çoğunlukta ve meslek olarak uğraştıklarını da belirtmişlerdir.

edilir. Söylenen türküler kızların birbirlerine atışma şeklinde söylediği ezgili sözlerdir. Kınayı gelinin annesi karar. Bu arada dışardan gelen akrabaları da getirdikleri hediyeleri sunarlar. “Dayısının garısı minder yapvamiş torunu gabaca otsun diye”⁴, “teyzesi yastık yapmııııııı” der ve gelenleri sunarlar. Daha sonra gelinin ellerine ve ayaklarına kına yakılır. Aynı zamanda geline hafifçe vurularak dövölür gibi yapılır. Gelinin kucağına oğlan tarafından biri gelir oturur ve şöyle der;

“Böyün âşam ben otđum,

Yarın âşam oğlumuz otsun,

Ağzına tavuk eti tuttursun,

Işk gışk günle vessin,

İki oğlanla, iki kız vessin.” ⁵

Ardından gelin bir döşeğ⁶ yatırılır ve kadınlar kendi dizlerine vurarak manileri ve türküleri söylemeye devam ederler (KK-2).

Düğünün altıncı günü olan perşembe günü gelin uyandırılır ve kınaları yıkanır. Kına suyundan bir miktar alınır gelinin yaşayacağı evin dört bir yanına uğur getirmesi için serpilir. Geline akşam gerdeğe gireceğinden banyo yaptırılır. Banyo sonrası geline yanmış meşe isinden kulağına nokta, alınına bayrak ve kaş çizilir. İki metre civarında bulunan kırmızı renkli bir yazmayı alından aşağı gelecek şekilde başa koyarlar. Bu al yazmayı, yine alında üçgen olacak şekilde yeşil bir yazma ile sabitlerler. Bu başı giydirme işlemine “altın baş” denir. Bunun ardından yine iki metre uzunluğunda beyaz bir tülbent ile gelin örtölür. Oğlan tarafı gelini almaya gelir. Gelini evinden genellikle kayınbabası çıkartır. Evdeki bütün büyüklerin elleri öpölür ve gelin dışarıda kendisini bekleyen atın üzerine biner. Oğlan evine gelen gelin eve girdiğinde eşinin elini öper, damat da ona bir avuç şeker verir, gelin de bu şekerleri eve serper. Ardından damat evden ayrılır. Evde kalan damadın yengeleri gelinin eline yağ verir. Gelin yağı giriş kapısının içine ve dışına ardından da kaynanasının ayağına sürer. Bu da evde “kalıcı olayım” anlamını taşır. Akşam olduğunda, gerdek odasında gelin ve damat iki rekât namaz kılar. Sonra odanın içinde kendileri için hazırlanan yemekten yer ve sonrasında gerdeğe girilir (KK-2, KK-3).

Manavların gerdek gecesinin sabahında “Duvak” denilen gelenekleri vardır. Sabah gelinin evine, yeni gelinler, komşular ve gençler toplanır. Gecedен artan yemekleri yerler. Oyunlar oynanır ve bugün de son bulur (KK-2, KK-3).

⁴ Manavların yöresel dil ve söyleyiş özellikleri içinde “k-g” dönüşmesi sıklıkla görölmemektedir. “Dayısının karısı minder yapıvermiş torunu kabaca otursun” şeklinde okunmaktadır.

⁵ Bugün akşam ben otđurdum
Yarın akşam oğlumuz otursun
Ağzına tavuk eti versin
Işıklı(iyi) günler versin
Bir oğlanla bir kız versin

⁶ Döşek: Yatak

Tüm bu anlatımlar o dönemlerde düğünlerin yedi gün sürdüğünü göstermektedir. Ancak şehre göç ile birlikte özellikle, köylerde artık gençlerin kalmadığını, şehirlerdeki yeni geleneklere uyum sağladıklarını ve evlenme geleneği ile ilgili yedi günü bulan bu sürecin kısaldığını sadece kına gecesi ve düğün olarak devam ettiğini belirtmişlerdir. Artık kına gecelerinin de kadınların kendi arasında olmadığını ve erkekler ile birlikte evlerin bahçelerinde ya da tutulan özel salonlarda gerçekleştiğini belirtmişlerdir. Köylerde de o uzun düğün geleneklerin artık yapılmadığı da tespit edilmiştir. Kaynak kişilerin verdiği bilgiler doğrultusunda kına gecelerinde kadınların kendi aralarında söyledikleri türküler görüşmeler esnasında kayda alınmış, finale nota yazım programı ile notaya dökülmüş ve yeni nesillere aktarımı sağlanmıştır.

Görüşmeler sonunda Karaoğlan köyü kına gecelerinde söylenen ve derlenen ezgilerin, edebi ve müzikal incelemeleri aşağıda verilmiştir.

Bulgular ve Yorumlar

Karaoğlan köyü kına gecelerinde söylenen ve derlenen ezgilerden üçünün yer aldığı bu çalışmada, aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

Dağdan Keseller Fındığı

Kaynak Kişi: KK-1

Derleyen: Pelin DEMİRÇE ALTINTAŞ

Ezgi melodik olarak inici seyirlidir.

♩ = 126

Dağ dan ke sel ler fin dı yı nen ni

nen ni Ha na ge li nin yas tı yı

nen ni nen ni Nen ni e şim

gız gar da şım nen ni nen ni

Dağdan keseller (=keserler) findıyı neni neni
Hana gelini yastıyı nenni nenni
Nenni eşim kız gardaşım nenni nenni

Dağdan keseller meşeyi
Hana gelinin döşeyi nenni nenni
Nenni eşim kız gardaşım nenni nenni

Dağdan Keseller Findıyı Adlı Ezginin Müzikal ve Edebî İncelemesi

Dağdan keseller findıyı	a	(5+3) = 8
Hana gelinin yastıyı	a	(5+3) = 8
Nenni nenni		
Nenni eşim kız gardaşım	b	(4+4) = 8
Nenni nenni		

Ezgi, Karaoğlan Köyü'nden 2008 yılında K1'den derlenmiştir. Kaynak kişiler bu ezgiyi köylerde yapılan kına gecelerinde, kendilerinden önceki nesilden öğrendiklerini belirtmişlerdir.

9 zamanlı olan ezginin geneli 9 (2+2+2+3) iken yalnızca 5. Ölçüsünde üçlemenin yerinin değiştiği ve 9 (2+2+3+2) olduğu tespit edilen ezginin uyak şeması: a a b şeklindedir. (4+4) ve (5+3) duraklı 8'li karma hece ölçüsüyle yazılmıştır. Bağlama dizeleri olan "nenni nenni" 4 hecelidir.

Uyak şeması ve hece ölçüsü incelenen eserin mâni olduğu tespit edilmiştir. Kına gecelerinde söylenen bu ezgide, gelinin çeyizi konu edilmektedir.

Uyakları:

1. Dörtlükte; - findıyı
- yastıyı kelimelerindeki; -yı uyaktır.

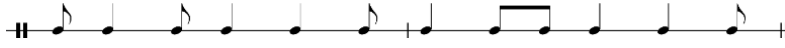
Kelimelerin yöresel kullanımları, anlatımın akıcı olmasını sağlamıştır. Dili oldukça basittir. Bölgeye özgü konuşma farklılıkları (findıyı, yastıyı, hana, keseller) manide karşımıza çıkmaktadır.

"k" - "g" = kız, gardaşım
findıyı (=findığı)
yastıyı (=yastığı)
gardaşım (=kardeşim)
keseller (=keserler)

Ezginin sol ve fa sesleri (7 ses) arasında olduğu tespit edilmiştir.

Ezgide kullanılan ritim yapıları aşağıdaki gibidir:

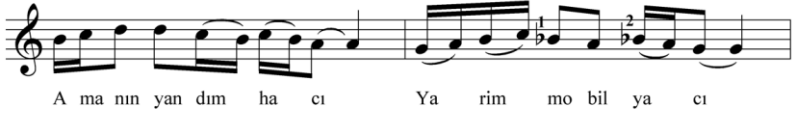
Amanın Yandım Hacı

Kaynak Kişi: KK-3, KK-4, KK-5

Derleyen: Pelin DEMİRÇE ALTINTAŞ

Ezgi melodik olarak inici seyirlidir.

Amanın yandım hacı
Yarım mobilyacı
Mobilyacılarıñ
Hepsi dalgacı
-BAĞLANTI-

İndim aşşa (=aşağı) malleeye (=mahalleye)
Topladım gaşıkları (=kaşıkları)
Yârim senin sevdândan
Tutmadım ramazanı
-BAĞLANTI-

Bisiklete binersin
Bizim orda inersin
Annen ne oldu derse
Tiker (=teker) patladı dersin
-BAĞLANTI-

Yârimin adı Recep
Ne var bunda gülecek
Öp babamın elini
Beni sana verecek
-BAĞLANTI-

Darbukam gümbür gümbür
Etrafı lale sümbül
Ver baba sevdiğimi
Benim yüzümü güldür
-BAĞLANTI-

Amanın Yandım Hacı Adlı Ezginin Müzikal ve Edebî İncelemesi

Amanın yandım hacı	a	(3+4) = 7
Yarım mobilyacı	a	(2+4) = 6
Mobilyacılarıñ hepsi dalgacı	a	(6+5) = 11

(NAKARAT)

İndim aşşa malleeye	b	(4+3) = 7
Topladım gaşıkları	c	(3+4) = 7
Yârim senin sevdândan	d	(4+3) = 7
Tutmadım ramazanı	a	(3+4) = 7

Bisiklete binersin	e	(4+3) = 7
Bizim orda inersin	e	(4+3) = 7
Annen ne oldu derse	f	(5+2) = 7
Tiker patladı dersin	e	(5+2) = 7
Yârimin adı Recep	g	(5+2) = 7
Ne var bunda gülecek	h	(4+3) = 7
Öp babamın elini	ı	(4+3) = 7
Beni sana verecek	h	(4+3) = 7
Darbukam gümbür gümbür	j	(3+4) = 7
Etrafı lale sümbül	k	(3+4) = 7
Ver baba sevdiğimi	ı	(3+4) = 7
Benim yüzümü güldür	j	(5+2) = 7

Bu ezgi Karaoğlan Köyü'nden 2008 yılında K2, K3 ve K4'ten derlenmiştir. Özellikle kına gecelerinde kadınlar arasında söylenen bir ezgidir. Kaynak kişiler bu ezgiyi köylerde yapılan kına gecelerinde, kendilerinden önceki nesilden öğrendiklerini belirtmişlerdir.

4 zamanlı usul içinde icra edilen uyak şeması: a a a - b c d a - e e f e - g h ı h - j k ı j şeklindedir. İlk dörtlük hariç (4+3), (3+4) ve (5+2) duraklı, 7'li karma hece ölçüsüyle yazılmıştır.

Uyak şeması ve hece ölçüsü incelenen eserin mâni olduğu tespit edilmiştir. Manilerin ilk iki dizesi asıl konuya hazırlıktır. Anlatılmak istenilenler genellikle son iki dizede bulunmaktadır. Bu manide sevgiliye kavuşma isteğinin konu edildiği görülmektedir.

Uyakları:

1. Dörtlükte; - hacı
-mobyacı
-dalgacı kelimelerindeki; - acı uyaktır.
2. Dörtlükte; -gaşıkları
-ramazanı kelimelerindeki; -ı uyaktır.
3. Dörtlükte; -binersin
-inersin
-dersin kelimelerindeki; -in uyak, -ersin ise rediftir.
4. Dörtlükte; -gülecek
-verecek kelimelerindeki; -ecek rediftir.
5. Dörtlükte; -gümbür

-güldür kelimelerindeki; -ür uyaktır.

Dil oldukça sade ve akıcıdır. “k” harfi yerine “g” harfinin kullanılması bu manide de görülmektedir. Kısa cümleler ve yerel söyleyişler gibi nazal ñ kullanımı da dikkati çekmektedir.

“k”- “g”= gaşıkları
nazal ñ= mobilyacılarıñ
aşşa (=aşağı)
malleye (=mahalleye)
gaşıkları (=kaşıkları)
tiker (=teker)

Ezginin sol ve fa sesleri (7 ses) arasında olduğu tespit edilmiştir.

Ezgide kullanılan ritim yapıları aşağıdaki gibidir:

Yaprak Gazeli Yârım

Kaynak Kişi: KK-3, KK-4, KK-5

Derleyen: Pelin DEMİRÇE ALTINTAŞ

Ezgi melodik olarak inici seyirlidir

♩ = 95

Yap rak ga ze li yâ rim Dün ya gü ze li yâ rim

El duy du â lem gör dü Boş ver ge ze lim yâ rim

A yak ka bım toz ol du Kom şu lar kur naz ol du

Kom şu la rın yü zün den Sev di ğim gel mez ol du

Yap rak ga zel siz ol maz Dün ya gü zel siz ol maz

El duy maz â lem gör mez Se ni sev me se mol maz

En ta ri min gül le ri Ya na ba kı yor ya na

A ret se nin sev di ğin Ba na ba kı yor ba na

Yap rak ga ze li yâ rim Dün ya gü ze li yâ rim

El duy maz â lem gör mez Boş ver ge ze lim yâ rim

Yaprak gazeli yârim
Dünya güzeli yârim
El duydu âlem gördü
Boş ver gezelim yârim

Ayakkabım toz oldu
Komşular kurnaz oldu
Komşuların yüzünden
Sevdiğim gelmez oldu

Yaprak gazelsiz olmaz
Dünya güzelsiz olmaz
El duymaz âlem görmez
Seni sevmesem olmaz

Entarimin gülleri
Yana bakıyor yana
Ahret senin sevdiğin
Bana bakıyor bana

Yaprak gazeli yârim
Dünya güzeli yârim
El duymaz âlem görmez
Boş ver gezelim yârim

Yaprak Gazeli Yârim Adlı Ezginin Müzikal ve Edebî İncelemesi

Yaprak gazeli yârim	a	(2+5) = 7
Dünya güzeli yârim	a	(2+5) = 7
El duydu âlem gördü	b	(3+4) = 7
Boş ver gezelim yârim	a	(2+5) = 7

Ayakkabım toz oldu	c	(4+3) = 7
Komşular kurnaz oldu	c	(3+4) = 7
Komşuların yüzünden	d	(4+3) = 7
Sevdiğim gelmez oldu	c	(3+4) = 7

Yaprak gazelsiz olmaz	e	(2+5) = 7
Dünya güzelsiz olmaz	e	(2+5) = 7
El duymaz âlem görmez	e	(3+4) = 7
Seni sevmesem olmaz	e	(2+5) = 7
Entarimin gülleri	f	(4+3) = 7
Yana bakıyor yana	g	(2+5) = 7
Ahret senin sevdiğin	h	(2+5) = 7
Bana bakıyor bana	g	(2+5) = 7
Yaprak gazeli yârim	a	(2+5) = 7
Dünya güzeli yârim	a	(2+5) = 7
El duymaz âlem görmez	e	(3+4) = 7
Boş ver gezelim yârim	a	(2+5) = 7

Bu ezgi Karaoğlan Köyü'nden 2008 yılında K2, K3 ve K4'ten derlenmiştir. Kaynak kişiler bu ezgiyi kına gecelerinde bir ritim eşliğinde söylediklerini belirtmiştir. Kaynak kişiler bu ezgiyi köylerde yapılan kına gecelerinde, kendilerinden önceki nesilden öğrendiklerini belirtmişlerdir.

4 zamanlı icra edilen ezginin uyak şeması; a a b a – c c d c – e e e e – f g h g – a a e a şeklindedir. Eser (4+3), (3+4) ve (2+5) duraklı 7'li karma hece ölçüsüyle yazılmıştır.

Uyak şeması ve hece ölçüsü incelenen eserin mâni olduğu tespit edilmiştir. Ezgi de sevgiliye duyulan aşk konu edilmiştir.

Uyakları:

1. Dörtlükte; - **gazeli yârim**
- **güzeli yârim** kelimelerindeki; -zel uyak, -i yârim ise rediftir.

2. Dörtlükte; - **toz oldu**
- **kurnaz oldu**
- **gelmez oldu** kelimelerindeki; -z uyak, -oldu ise rediftir.

3. Dörtlükte; - **gazelsiz olmaz**
- **güzelsiz olmaz** kelimelerindeki –zel uyak, -siz olmaz ise rediftir.

4. Dörtlükte; -**yana bakıyor yana**
-**bana bakıyor bana** kelimelerindeki; -a bakıyor yana ve –a bakıyor bana rediftir.

5. Dörtlükte; - **gazeli yârim**

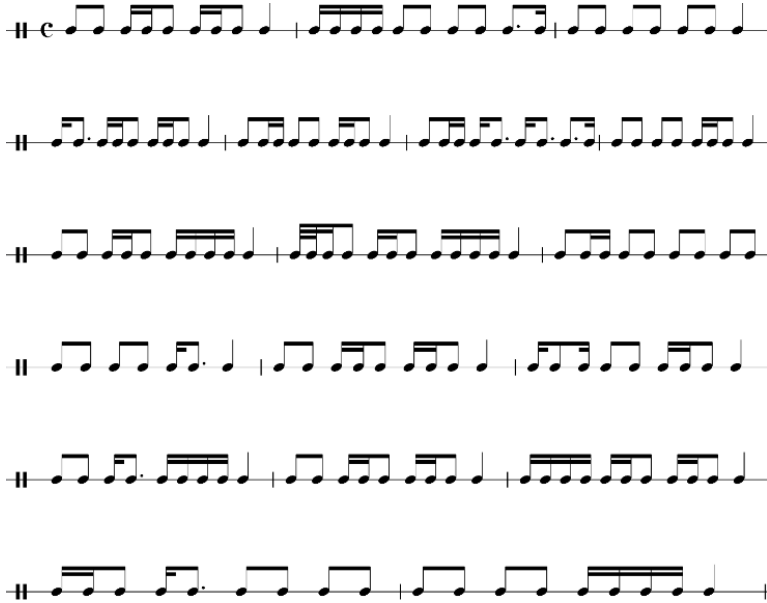
- güzeli yârim kelimelerindeki; -zel uyak, -i yârim ise rediftir.

Dil oldukça sade ve yalındır. Anlatım ise kolaylıkla anlaşılabilir kadar akıcıdır. Benzetmelerden (yaprak gazeli, dünya güzeli) yararlanılarak anlatımın daha da çekici hale getirildiği tespit edilmiştir.

Ezginin la ve mi sesleri (5 ses) arasında olduğu tespit edilmiştir.

Ezgede kullanılan ritim yapıları aşağıdaki gibidir:

Sonuç

Bu çalışmada; insan hayatında önemli bir yeri olan müziğin Manavların geçiş dönemleri içinde değerlendirilen kına gecelerinde seslendirdikleri ezgilerin derlenmesi, müzikal-edebi açıdan değerlendirilmesi ve manavların müzik kültürü hakkında bilgiler sunulması konu olarak alınmıştır. Eskişehir iline bağlı; Karaoğlan köyünden derlenen kına ezgilerinin müzikal ve edebi incelemeleri sonucunda içlerinde Türk Halk Müziği'nin genel özelliklerinin gerek usullere gerekse ezgi motiflerine yansıdığı tespit edilmiştir.

Derlenen ezgilerde Manavlara özgü dil ve söyleyiş (âşam=akşam, aşşa=aşağı, böyün= bugün, otsun=otursun, günle=günler, malle=mahalle, tiker=teker, vessin=versin, yapvamış=yapmış vd) özelliklerinin olduğu, nazal n'nin (mobilyacıların) kullanıldığı, "k" ünsüz harfi ile başlayan pek çok

kelimenin “g”ünsüz harfi ile başladığı (garısı=karısı, gabaca=kabaca, gaşık=kaşık, gardaşım=kardaşım) tespit edilmiştir.

Yapılan alan araştırması sırasında Manavların günlük konuşmalarında yöresel dil, söyleyiş ve ağız özelliklerinin olduğu görülmüştür. Manavların konuşmalarında kullandıkları bu özellikler kendilerine özgü kalıp davranışlarıdır. Yapılan inceleme sonunda, Manavların bu davranış kalıplarını ezgilerine de yansıttıkları tespit edilmiştir.

Derlenen üç ezginin de yapılan edebi incelemeler sonucunda mâni olduğu tespit edilmiştir.

Sözlü kaynakların verdiği bilgilere göre derlenen ezgileri kendilerinden önceki nesillerden öğrendikleri ve kendilerinin de kına gecelerinde bu ezgileri tekrar ederek bugüne kadar ulaştırdıkları tespit edilmiştir.

Derlemeler sırasında sözlü kaynakların da verdiği bilgiler doğrultusunda evlenme döneminde; (düğünlerde, kına gecelerinde) ve bu dönemlerin gerektirdiği törenleri gerçekleştirdikleri tespit edilmiştir.

Eskiden kadınların ayrı erkeklerin ayrı eğlendiği kına gecelerinin, şehre göç ile birlikte kalmadığı, şehirde yapılan kına ve düğün merasimlerinde kadın ve erkeklerin birlikte eğlendikleri de tespit edilmiştir.

Şehre göç ile birlikte gençlerin çoğunun şehirlere yerleştiği, eski dönemlere ait olan evlenme geleneklerinin süresinin kısaldığı saptanmıştır. Bunun nedeni ise sosyo-ekonomik açıdan uzun sürecek bir düğünün kendilerini zorlaması olarak görülmektedir. Bu nedenle Manavların şehirdeki düğünlerinin iki gün (kına gecesi ve düğün) sürdüğü saptanmıştır.

Şehirde yapılan kına gecelerinin artık eski şeklini korumadığı düşünüldüğünde, sözlü kaynaklardan derlenen ezgilerin notaya dökülmesi ve Türk Halk Müziği camiasına duyurulması kültürel belleğimiz açısından da büyük önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- Akın, B. (2018). Kültürel bellek ve müzik. *Eurasian Journal of Music and Dance*, (13), 101-117.
- Aktaş, A. (2004). Marmara bölgesi'ndeki manavlarda Zeybek kültürü. *Zeybek kültürü sempozyumu*, Muğla: Muğla Üniversitesi Yayınları
- Altun, I. (2004). *Kandıra Türkmenlerinde doğum, evlenme ve ölüm*. Kocaeli: Yayıncı Yayınları.
- Assmann, J. (2018). *Kültürel bellek*, (çev.: Ayşe Tekin), İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Bayburtlu, A. S. (2017). Kültür, etnomüzikoloji ve müzikoloji ilişkisi. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 3(1), 77-87
- Demirçe Altıntaş, P. (2009). *Eskişehir Manavlarının müzik kültürü*. İstanbul: Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Erbil, K. (2019). *Kültürel kimlik bağlamında Sakarya mutfağı: Abhaz mutfağı incelemesi*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kaplan, A. (2013). *Kültürel müzikoloji*. İstanbul: Bağlam Yayınları
- Nişanyan, S. (2004). *Sözlerin soyağacı: Çağdaş Türkçenin etimolojik sözlüğü*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Uğurlu, S. (2010). *Gelenek ve kimlik ilişkisi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Sözlü Kaynaklar

- KK-1: (Merhum)Fatma Bakır, Eskişehir/Karaoğlan Köyü 1926, İlkokul 3'ten terk, Ev Hanımı, (Görüşme: 12 Haziran 2008)
- KK-2: (Merhum)Alime Gümüş, Eskişehir/Karaoğlan Köyü 1932, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, (Görüşme: 16 Mayıs 2008)
- KK-3: Şeküre Demirçe, Eskişehir/Karaoğlan Köyü 1955, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, (Görüşme: 12 Haziran 2008)
- KK-4: Serap Kerman, Eskişehir/Karaoğlan Köyü 1954, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, (Görüşme: 12 Haziran 2008)
- KK-5: Cemile Akın, Eskişehir/Karaoğlan Köyü 1956, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, (Görüşme: 12 Haziran 2008)

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

İzinler ve Etik Kurul Belgesi/Permissions and Ethics Committee Certificate: Bu makale için yapılan görüşmeler ve türkü derlemeleri, 2008 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle etik kurul belgesi gerektirmemektedir. / *The interviews and folk song compilations for this article were carried out in 2008. Therefore, it does not require an ethics committee document.*

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / *There is no potential conflict of interest for the author regarding the research, authorship or publication of this article.*

Destek ve Teşekkür / Support and Acknowledgment: Yüksek lisans tezimin danışmanı Öğr. Gör. Melih Duygulu'ya teşekkür ederim / *I would like to thank the advisor of my master's thesis, Lecturer Melih Duygulu.*

Yazarın Notu / Author's Note: Bu makale 2009 yılında tamamlanan "Eskişehir Manavlarının Müzik Kültürü" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir. Kaynak kişilerle yapılan görüşmeler, Eskişehir Karaoğlan köyünde 2008 yılında gerçekleştirilmiştir. / *This article was produced from the master's thesis titled "Music Culture of Eskişehir Manavs" completed in 2009. Interviews with source persons were held in Eskişehir Karaoğlan village in 2008.*